

Esiluvut. ATE 305/27.12.1991

SUOMUSSALMI KALMOSÄRKKÄ

Kartoituskertomus
Päivi Kontio 1991

SISÄLLYS

	sivu
Johdanto	1-2
Arkistotietoja	3
Peruskarttakopio	4
Kartoituskohde ja -työ	5-6
Kartoitetut kuopanteet ja erilaiset rakennelmat	7-11
Karttakopiot	12-16
Karttaluettelo	17

JOHDANTO

Suomussalmen Juntusrannan Kalmosärkkä oli yksi kesän 1991 kolmesta tutkimuskohteesta kunnan alueella. Kalmosärkkä on nykyisin rauhoitettu muinaismuistoalue, joka kuuluu museoviraston omistukseen. Koska särkästä ei ollut muuta karttaa kuin peruskartan piirros vuodelta 1988 mittakaavassa 1 : 20 000 ja taloudellinen kartta 1 : 8 000 (vuodelta 1959?), päätettiin se kartoittaa uudelleen arkeologian tarpeita vastaavaksi. Alunperin suunnitelmissa oli myös fosfaattikartoituksen tekeminen samantien, mutta kun jo peruskartoitus alkoi osoittautua melkoiseksi saavutukseksi viti-koituneella ja umpeenkasvaneella särkällä poikkeuksellisen kurjan sään vallitessa, luovuttiin fosforinäytteiden otosta. Eteläosaa ehdittiin kartoittaa n. puolen kilometrin matkalta. Ajanpuutteen ja kovan tuulen sekä sateen vuoksi ei tätä aluetta kuitenkaan ole vaaittu.

Erilaisia ja eri-ikäisiä kuoppia, painanteita ja rakenteita on kartoitettu 30 kpl. Suuresta lukumäärästä huolimatta ei tämäkään kartoitus vielä liene täydellinen. Nyt, kun puustoa ja pensastoa on kartoituksen jälkeen harvennettu, olisi aiheellista ainakin vielä kerran käydä inventoimassa systemaattisesti jo kerran kartoitettu alue.

Kartoitus tehtiin useampana eri päivänä 7.-12. kesäkuuta. Siitä vastasivat pääasiassa FK Leif Grundberg ja HuK Pirjo Rautiainen. Selostus kuopanteista ja rakenteista on tehty Leif Grundbergin mittauksen ja muistiinpanojen pohjalta.

Kalmosärkälle pystytettiin kesäkuun aikana kolme opastetaulua, nuotionpaikka, halkovaja, wc ja roskasäiliö ulkoilijoita varten. Opastetaulujen ja wc:n pystyttäminen vaativat maanpinnan avaamista. Kuoppien arkeologisista havainnoista on kerrottu enemmän sivulla 5.

Kartoitus tehtiin Mikonsärkän ja Salmenniemen kaivausten yhteydessä. Varat tutkimuksiin saatiin valtion työohjelmasta, ja niitä oli kaikenkaikkiaan 220 000 mk kenttätöihin ja syksyllä tehtävään raportointiin.

Helsingissä 15. marraskuuta 1991

Päivi Kontio

ARKISTOTIETOJA

Suomussalmen Kalmosärkkä - muinaismuistoalueen kartoitus

Kunta:	Suomussalmi
Kylä:	Ruhtinansalmi Juntusranta
Maanomistaja 1991:	museovirasto
Peruskartta:	4513 05 JUNTUSRANTA
koordinaatit, pohjoispää:	x = 7235 42
	y = 474 58
	z = n. 199 m m.p.y.
eteläpää:	x = 7234 46
	y = 473 86
	z = n. 199 m m.p.y.

Aikaisemmat löydöt:

KM 14 244:1-12	KM 21 016:1-14
KM 14 504:1-536	KM 21 017
KM 14 529:1-500	KM 21 733
KM 14 830:1-1717	KM 21 848
KM 19 541:1-11	KM 21 872
KM 19 844	KM 22 064
KM 19 881:1-16	KM 22 066
KM 20 413:1-49	KM 23 127
KM 20 793:1-6	
KM 20 799	

Kesällä 1991 poimitut irtolöydöt: KM 26 393:1-6

Aikaisemmat tutkimukset:

Matti Huurre - inventointi 1957
Matti Huurre - kaivaus 1958
Matti Huurre - kaivaus 1959

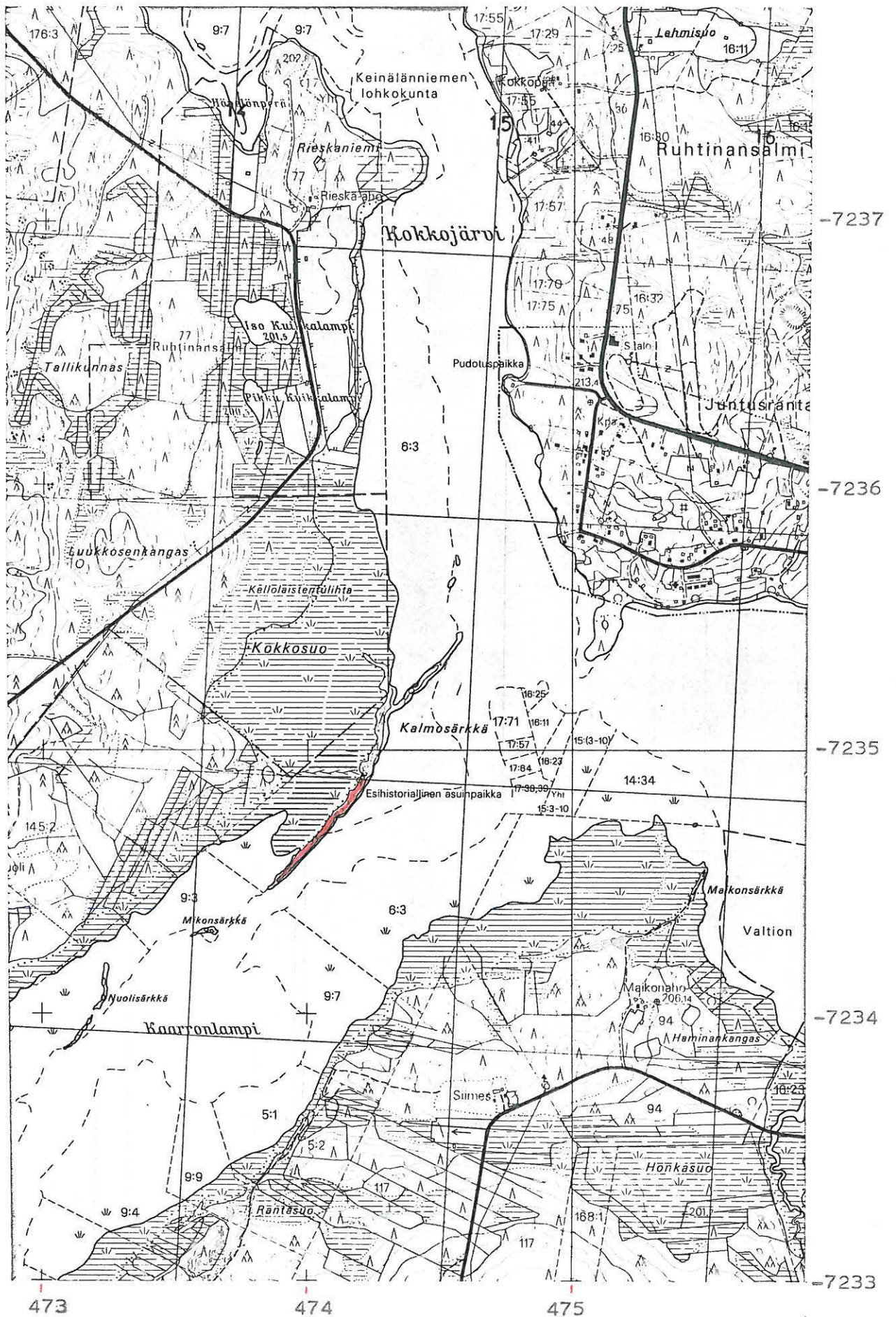
Muinaisjäännösalue on mainittu Suomussalmen muinaisjäännös-
luettelossa numerolla 25.

Kertomukseen liittyvät diapositiivit: 23572 ja 23573

Peruskarttaote 1:20 000

4513 06 JUNTUSRANTA (1988)

● kartoitettu alue

KARTOITUSKOHDE JA -TYÖ

Suomussalmen Kalmosärkkä on peruskartalta viivottimella mitattuna n. 1 200 m pitkä lähes lounais-koillissuuntainen kaipa drumliini. Pohjoispäästään se haarautuu kahteen osaan, joista ns. Haarasärkkä, luoteishaara, rajoittuu Kokkosuohon. Muu osa särkkää rajoittuu etelässä, idässä ja pohjoisessa Kylmäjärveen.

Muinaismuistoja sekä historiallisen ajan jäännöksiä on toistaiseksi tavattu vain Kalmosärkästä ja sen koillishaarasta. Toisaalta Haarasärkän puolella on käyty huomattavasti harvemmin. Kalmosärkällä on tehty kaivauksia kaksi kertaa, molemmat Matti Huurteen toimesta 1950-luvun lopulla. Vuoden 1959 kaivaus on tehty Kalmosärkän koillishaaran päähän, ja kaivettu alue on ulottunut tuolloin korkealta harjanteelta alas matalikolle. Suurin osa tuolloisesta kaivauksesta on nykyisin ympäri vuoden veden alla. Vuoden 1958 kaivausalueesta löydettiin osa (ks. yleiskarttaa 1/4), mutta tuon ajan koekuoppia ei enää tunnistettu koekuopiksi.

Kalmosärkältä on tavattu ainakin kivi- ja myöhäisrautakautista esineistöä. Lisäksi särkkää on käytetty, kuten sen nimi kertoo, väliaikaisena hautausmaana myöhemmällä historiallisella ajalla. Osa matalista painaumista voi olla hautapaumia.

Uusimpia jäänteitä ovat viime sotien aikaiset kaivannot ja rakennelmat.

Tarkemmin ajoittamattomia ovat varmat ja mahdolliset pyyntikuopat. Useimmista kuopanteista on mahdotonta sanoa suoraan, mihin kategoriaan ne kuuluvat.

Itse käytännön työ toteutettiin bussolein, mittakepein ja -nauhoin. Vaaituskoneen käyttö oli ryteikköisyyden ja isojen korkeuserojen vuoksi mahdotonta. Maastoon jätettiin muutama koordinaattipaalu jäljelle jatkoa ajatellen.

Retkeilijöille rakennettavaa wc:tä varten kaivettiin n. metrin syvä kuoppa särkän keskiosaan, harjanteen länsipuolelle. Tästä kuopasta ei tullut esiin yhtään artefaktia eikä kuopan seinämässä ollut kulttuurikerrosta.

Opastetauluja varten kaivettiin kolme lähes 1,5 m syvyistä kuoppaa. Eteläkärjen ja keskiosan kuopissa ei ollut mitään arkeologisesti kiinnostavaa. Pohjoiskärkeen kaivetusta kuopasta tuli esiin 30 cm:n syvyydestä sekä lika- että nokimaata (diat 23572 ja 23573), joka jatkui aina 70 cm:n syvyyteen (kartta s. 16). Vaikuttaa siltä, että tämä kuoppa osui jonkin liesikiveyksen viereen tai vahvaan kulttuurimaakerrostaamaan. Kuoppa kaivettiin vuoden 1959 kaivausalueen lounaispuolelle kohtaan, josta harjanne alkaa jyrkästi viettää alas.

Kartoituksen aikana Kylmäjärven pinta nousi 198,80 metristä 198,91 metriin m.p.y. Tätä yhdentoista senttimetrin muutosta ei ole mitenkään otettu huomioon rantaviivan merkitsemisessä, koska ero katsottiin merkityksettömäksi 1 : 500 mittakaavassa.

KARTOITETUT KUOPANTEET JA ERILAISET RAKENNELMAT

Juokseva numerointi viittaa yleiskarttaan.

- 1 Kuoppa. Lähinnä suorakulmainen, kooltaan 2 m x 1 m, suunta 125-325 gonia. Syvyys 0,15-0,3 m. Länsireuna terävä, itäreuna hieman sortunut sisään. Kaakkoisreunassa kulkee polku. Sijaitsee harjanteen laella, $x = 1095/y = 510$.
Resentti?
- 2 Kuoppa. Kuoppa sijaitsee 2,5 metriä koilliseen kuopasta numero 1. Kooltaan 2 m x 2 m, suunta 60-260 gonia. Syvyys 0,4 m. Teräväreunainen. Koillisreuna hieman sortunut sisäänpäin. Lounaassa kuoppa rajoittuu polkuun. Kuopassa ja sen reunoilla kasvaa kymmenkunta männyntainta. Sijaitsee harjanteen laella, $x = 1100/y = 510$.
Resentti.
- 3 Kuoppa. Halkaisijaltaan 2 m, syvyys vaihtelee 0,5 metristä 0,7 metriin. Itäosa on kulunut pois. Pohjaosa rajautuu teräväreunaisena. Kuoppa rajautuu polkuun luoteisosassaan. Pohjoisessa ja lounaassa kasvaa kaksi mäntyä. Sijaitsee harjun laella, $x = 1165/y = 515$.
Resentti?
- 4 Kuoppa. Epäsäännöllinen muodoltaan, lähinnä suorakulmainen. Kooltaan 3 m x 2 m, lounais-koillissuuntainen. Syvyys 0,25 m. Terävä koillisreuna. Sijaitsee 2 metriä koilliseen vuoden 1958 kaivausalueesta. Reunassa kasvaa useita pieniä mäntyjä. Sijaitsee harjun laella n. 32 m pohjoiskoilliseen numerosta 3, $x = 1200/y = 510$.
- 5 Kuoppa. Muodoltaan soikea, 2,5 m x 1,5 m kokoinen ja 0,3 m syvä, suunta 80-280 gonia. Pohjoisosassa on kataja ja kanto. Sijaitsee harjanteen laella 3 metriä pohjoiskoilliseen numerosta 4, $x = 1210/y = 510$.

- 6 Kuoppa. Osittain teräväreunainen, metrin halkaisijaltaan ja 0,1 m syvä. Itäreuna rajoittuu polkuun. Reunoilla kasvaa männyntaimia. Sijaitsee harjun laella 16 m päässä numerosta 5, 40 gonia koilliseen, $x = 1230/y = 515$. Resentti.
- 7 Kuoppa. Suorakulmainen, 1 m x 0,5 m kooltaan, ja 0,1 m syvä, suunta 85-285 gonia. Itäreuna terävä. Sijaitsee harjanteen laella 2,5 m ja 120 gonia itäkaakkoon numerosta 6, $x = 1230/y = 515$. Resentti.
- 8 Kuoppa. Suorakulmainen. Koko 1,5 m x 1,25 m, syvyys 0,2 m, suunta 10-210 gonia. Teräväreunainen, itäosa jonkin verran romahtanut. Luoteisreuna rajautuu polkuun. Sijaitsee harjun laella metrin päässä ja 380 gonia numerosta 7, $x = 1230/y = 515$. Resentti.
- 9 Kuoppa. Lämpimitaltaan 0,5 m, syvyydeltään 0,3 m. Sijaitsee harjun laella 2,5 metrin päässä, 340 gonia numerosta 8, $x = 1230/y = 510$.
Tuulenskaadon synnyttämä kuoppa?
- 10 Kuoppa. Epäsäännöllinen, lämpimitaltaan 1,5 m ja 0,3 m syvä. Reunalla kasvaa pieniä mäntyjä. Sijaitsee harjun laella 5 m ja 30 gonia numerosta 9, $x = 1240/y = 510$.
- 11 Kuoppa. Lähinnä suorakulmainen, kooltaan 1 m x 0,5 m, suunta 80-280 gonia. 0,1 m syvä. Länsiosa teräväreunainen. Itäosa rajoittuu polkuun. Sijaitsee harjanteen laella, metrin päässä ja 80 gonia numerosta 10, $x = 1240/y = 510$. Resentti?

- 12 Kuoppa. Lämpimittä 1 m, syvyys 0,1 m. Rajautuu luoteisosassa polkuun. Sijaitsee harjun laella 9 m koilliseen numerosta 11, $x = 1250/y = 515$.
Resentti?
- 13 Kuoppa. Reunoiltaan terävä, 0,5 m x 0,5 m kooltaan ja 0,15 m syvä. Sijaitsee harjanteen laella metrin päässä koilliseen numerosta 12, $x = 1250/y = 515$. Lähellä on useita vastaavanlaisia heikosti erottuvia kuopanteita.
- 14 Kuoppa. Lämpimittä 3 m, syvyys 0,8 m. Kuoppaa rajaa 0,5 m - 1 m leveä ja 0,1 m - 0,3 m korkea palle. Kaakkoisosaa sivuaa polku. Palteessa kasvaa viisi mäntyä. Sijaitsee harjanteen laen luoteissivulla, 12 m pohjoiskoilliseen numerosta 13, $x = 1265/y = 510$.
- 15 Kuoppa. Epäsäännöllinen, lähinnä kolmiomainen muoto, sivut n. metrin pituiset. Rajoittuu eteläosassa numero 14:n palteeseen. Sijaitsee harjanteen laen luoteispuolella, $x = 1270/y = 510$, metrin päässä numerosta 14.
Luonnonmuodostelma?
- 16 Sota-ajan rakennelma/potero? Muodoltaan suorakulmainen. Koko 6,5 m x 4,5 m, suunta 115-315 gonia. Sisämitat (kaivannon koko) 4,5 m x 1,5 m, syvyys 1,5 m. Ympäröivä palle 1 m - 1,5 m leveä, 0,1 m - 0,3 m korkea. Palteessa on kulkuaukko suon puolella luoteessa. Kulkuaukon leveys 0,7 m. Itäosassa on jäljellä puurakenteita, jotka on asetettu 15-215 gonin suuntaisesti kaivantoon. Sijaitsee 16 metriä pohjoiskoilliseen numerosta 15, $x = 1290/y = 505$ harjanteen luoteispuolella.
- 17 Kuoppa. Halkaisija 2,5 m, syvyys 0,5 m. Kaakkoisreunalla kasvaa iso honka. Sijaitsee harjun laella 39 m koilliseen numerosta 16, $x = 1335/y = 515$.

- 18 Kuoppa. Lähinnä suorakulmainen, 2 m x 1 m, suunta 140-340 gonia, syvyys 0,7 m. Teräväreunainen kaivanto harjun luoteisrinteessä, $x = 1340/y = 510$, kuuden metrin päässä pohjoiseen numerosta 17.
Ilmeisesti potero.
- 19 Kuoppa. Teräväreunainen, kooltaan 1,5 m x 1,5 m, syvyys 0,2 m - 0,35 m, suunta 40-240 gonia. Pohjoisosassa kasvaa mänty. Sijaitsee harjanteen laella 4 m itään numerosta 18, $x = 1345/y = 515$.
Ilmeisesti sota-ajan kaivanto.
- 20 Sota-ajan rakennelma/jalkaväen konetuliasema. Epäsäännöllinen muoto. Ulkomitat 10-8 m, 130-330 gonin suunnassa. Kaksi rinnakkaista kaivantoa, joita erottaa hiekkapalle. Palteen ympäröimä kaivanto on 0,7 m syvä, kooltaan 2,5 m x 2 m. Alempana oleva kaivanto on kooltaan 4 m x 2 m. Näitä erottava hiekkavalli on 3,5 m pitkä, 1,5 m leveä ja 0,2-0,3 m korkea. Kaivantoja yhdistää lounaassa metrin levyinen ja 0,2-0,3 metrin syvyyteen kaivettu käytävä. Käytävä avautuu suota kohden luoteeseen, aukon leveys on 0,6 m. Kaivannon luoteisosassa on jäljellä puurakenteita.
Sijaitsee harjanteen luoteisrinteessä kaksi metriä pohjoiseen numerosta 19, $x = 1350/y = 510$.
- 21 Sota-ajan rakennelma/korsu?. Kooltaan 10 m x 5 m, syvyys 0,5 m. Muoto soikeahko, suunta etelälounaasta pohjoiskoilliseen. Sisäosa 7,5 m x 2,5 m laajuinen tasainen ala harjanteen laella. Heikohko valli ympäröi kaivantoa, 1-1,5 m leveä ja 0,5 m korkea. Rakennelman koillispuolelta kulkee polku. Sijaitsee metrin päässä pohjoiskoilliseen numerosta 20, $x = 1360/y = 515$.
- 22 Kuoppa. Lämpimittä 0,5 m, syvyys 0,1 m. Sijaitsee 28 m päässä, 30 gonia numerosta 21, $x = 1400/y = 510$. Lähellä useita vastaavanlaisia heikosti havaittavia kuopanteita.
Tuulenkaato?

- 23 Kuoppa. Lämpimittä 7,5 m, syvyys 1-1,7 m. Pohja lähinnä suorakulmainen, 2 m x 2 m kooltaan. Kuoppaa ympäröi lännessä ja koillisessa 2 m leveä ja 0,25 m korkea palle. Kuopan keskellä kasvaa pieni koivu ja palteella useampia mäntyjä.
Sijaitsee 83 m päässä, 35 gonia numerosta 22 polun vieressä, $x = 1480/y = 515$.
- 24 Kuoppa. Lämpimittä 1 m, syvyys 0,1 m. Heikosti erottuva 1 m leveä ja 0,1 m korkea palle.
Sijaitsee 4,5 metrin päässä, 15 gonia numerosta 23, $x = 1495/y = 510$.
Luonnonmuodostelma?
- 25 Kuoppa. Lämpimittä 1 m, syvyys 0,25 m. Sijaitsee harjanteen luoteisrinteellä, $x = 1540/y = 510$.
- 26 Kuoppa. Soikea, mitat 3,5 m x 2,5 m, syvyys 0,6 m. Kuoppaa rajaa luoteessa 0,5 m leveä ja 0,1 m - 0,25 m korkea valli, ja kaakossa polku.
Sijaitsee harjanteen laella, $x = 1585/y = 500$.
- 27 Kuoppa. Koko 2,5 m x 2 m. Sijainti $x = 1590/y = 495$.
- 28 Kuoppa. Koko 1 m x 1 m. Sijainti $x = 1595/y = 475$.
- 29 Sota-ajan rakennelma/korsu? Epäsäännöllinen muodoltaan, uloimmat mitat 9 m x 10 m.
Sijainti $x = 1630/y = 490$.
- 30 Sota-ajan rakennelma? Liittyy mahdollisesti numeroon 29. Epäsäännöllinen muoto. Uloimmat mitat 7,5 m x 5 m.
Sijainti $x = 1635/y = 485$.

SUOMUSSALMI KALMOSÄRKKÄ

PÄIVI KONTIO 1991

YLEISKARTTA 1/4

MK 1:500 30 m

piirt. P. Rautiainen ja L. Grundberg

Y

460-

-

480-

-

500-

-

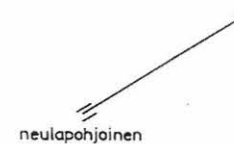
520-

-

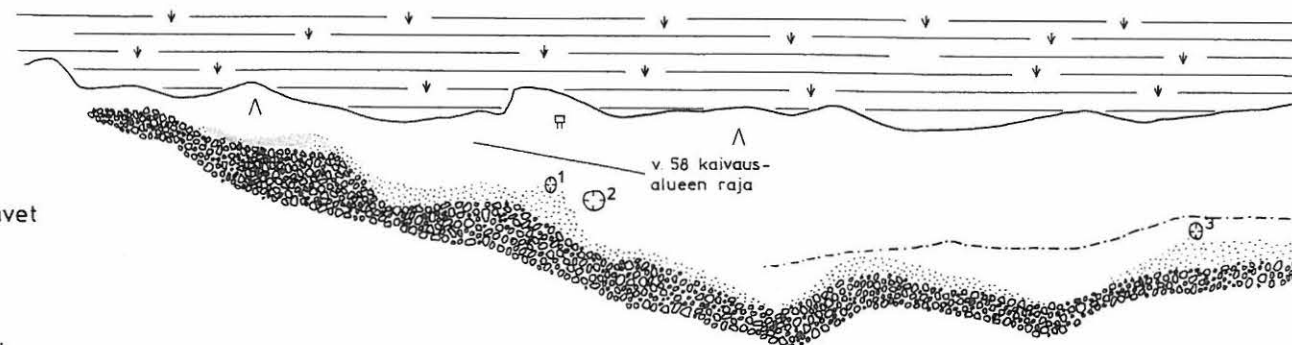
540-

Kartoitus tehtiin 7.6. - 21.6.1991, jolloin
Kylmäjärven veden pinta nousi 198,80
metristä 198,91 metriin m.p.y.

Koordinaatista poikkeaa neulapohjoisesta 35 goonia itään.
Numerot (esim. 3) viittaavat kartoituskertomukseen.

- pengerryskivet
- hiekka
- mänty
- kuoppa
- opastetaulu
- polku

KYLMÄJÄRVI

(195,82 - 199,82 m m.p.y.)

X

1020

1040

1060

1080

1100

1120

1140

1160

1180

SUOMUSSALMI KALMOSÄRKKÄ

PÄIVI KONTIO 1991

YLEISKARTTA 2/4

MK 1:500 30 m

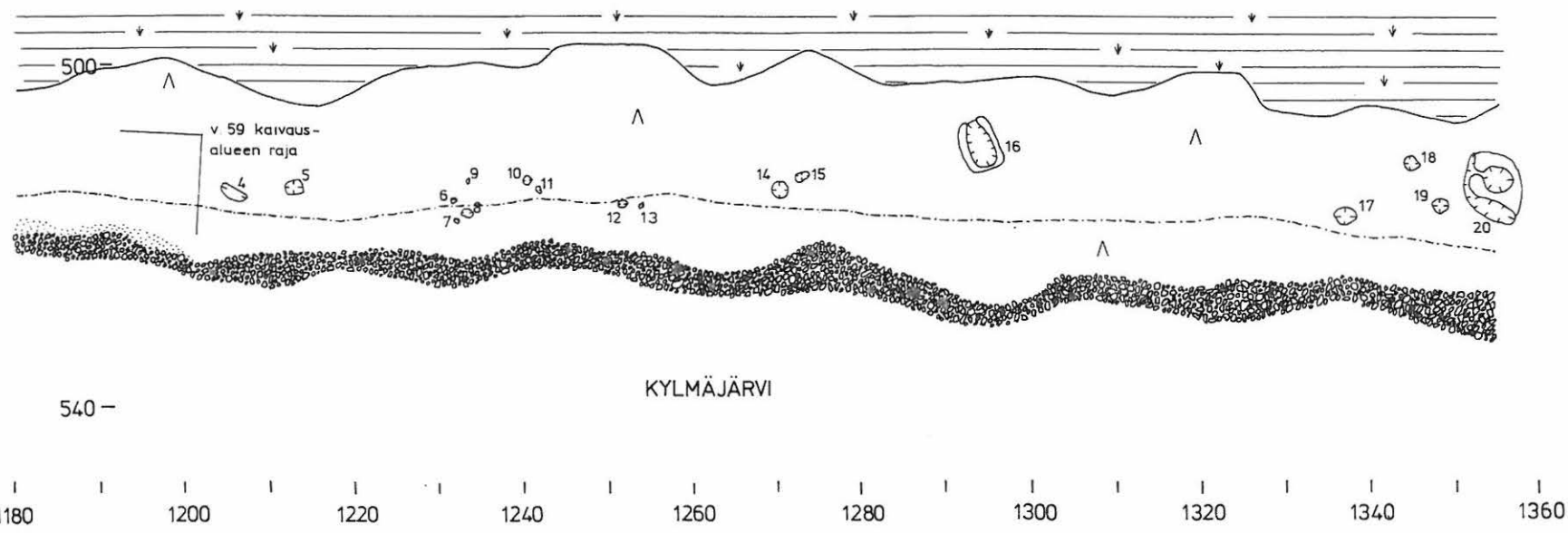
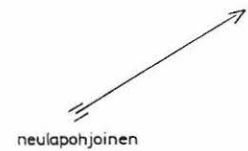
piirt. P. Rautiainen ja L. Grundberg

Y
460-

- pengerryskivet
- hiekka
- mänty
- kuoppa
- polku

Koordinaatisto poikkeaa neulapohjoisesta 35 goonia itään.

Numerot (esim. 10) viittaavat kartoituskertomukseen.

SUOMUSSALMI KALMOSÄRKKÄ

PÄIVI KONTIO 1991

YLEISKARTTA 3/4

MK 1:500 30 m

piirt. P. Rautiainen ja L. Grundberg

 pengerryskivet

 hiekka

 mänty

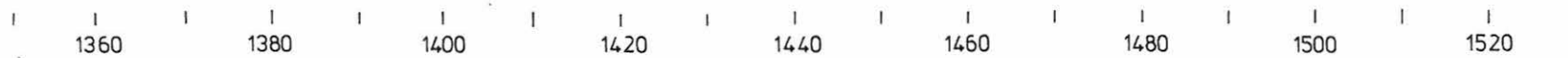
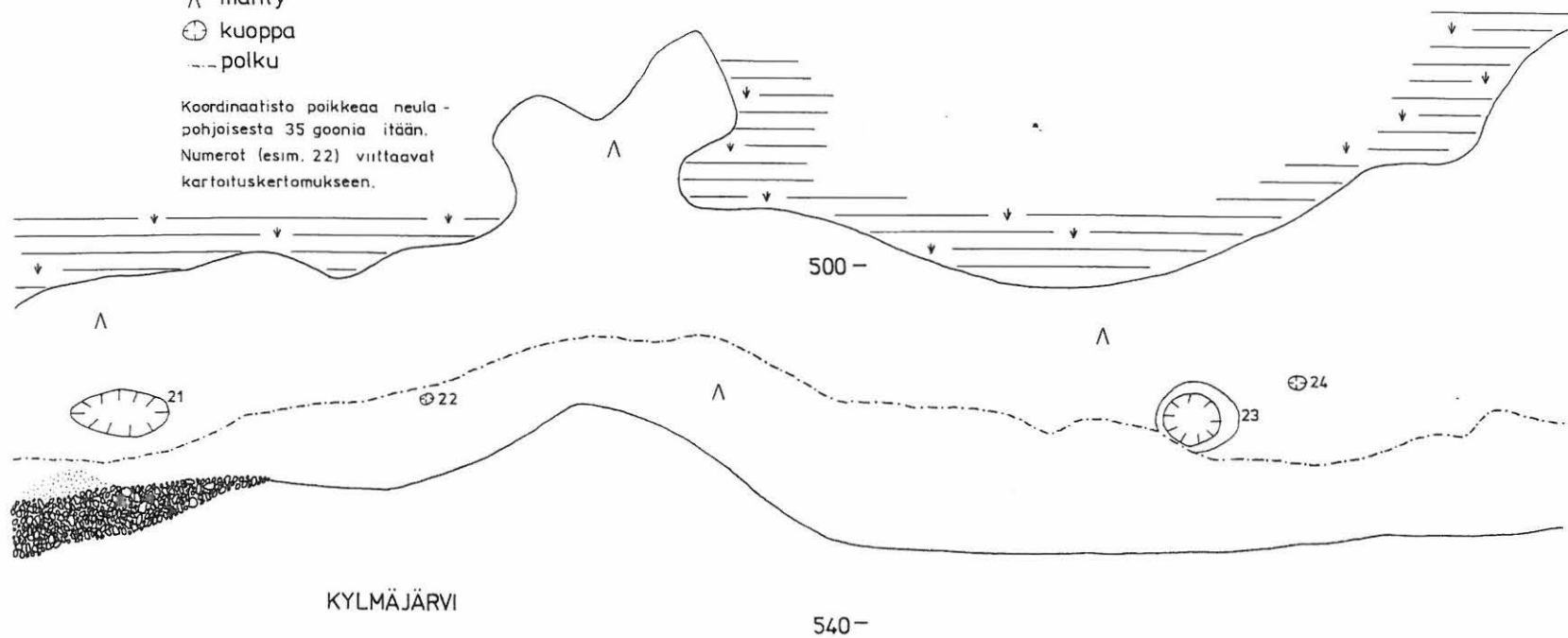
 kuoppa

 polku

Koordinaatisto poikkeaa neula -
pohjoisesta 35 goonia itään.
Numerot (esim. 22) viittaavat
kartoituskertomukseen.

Y
460-

neulapohjoinen

SUOMUSSALMI KALMOSÄRKKÄ

PÄIVI KONTIO 1991

YLEISKARTTA 4/4

MK 1:500

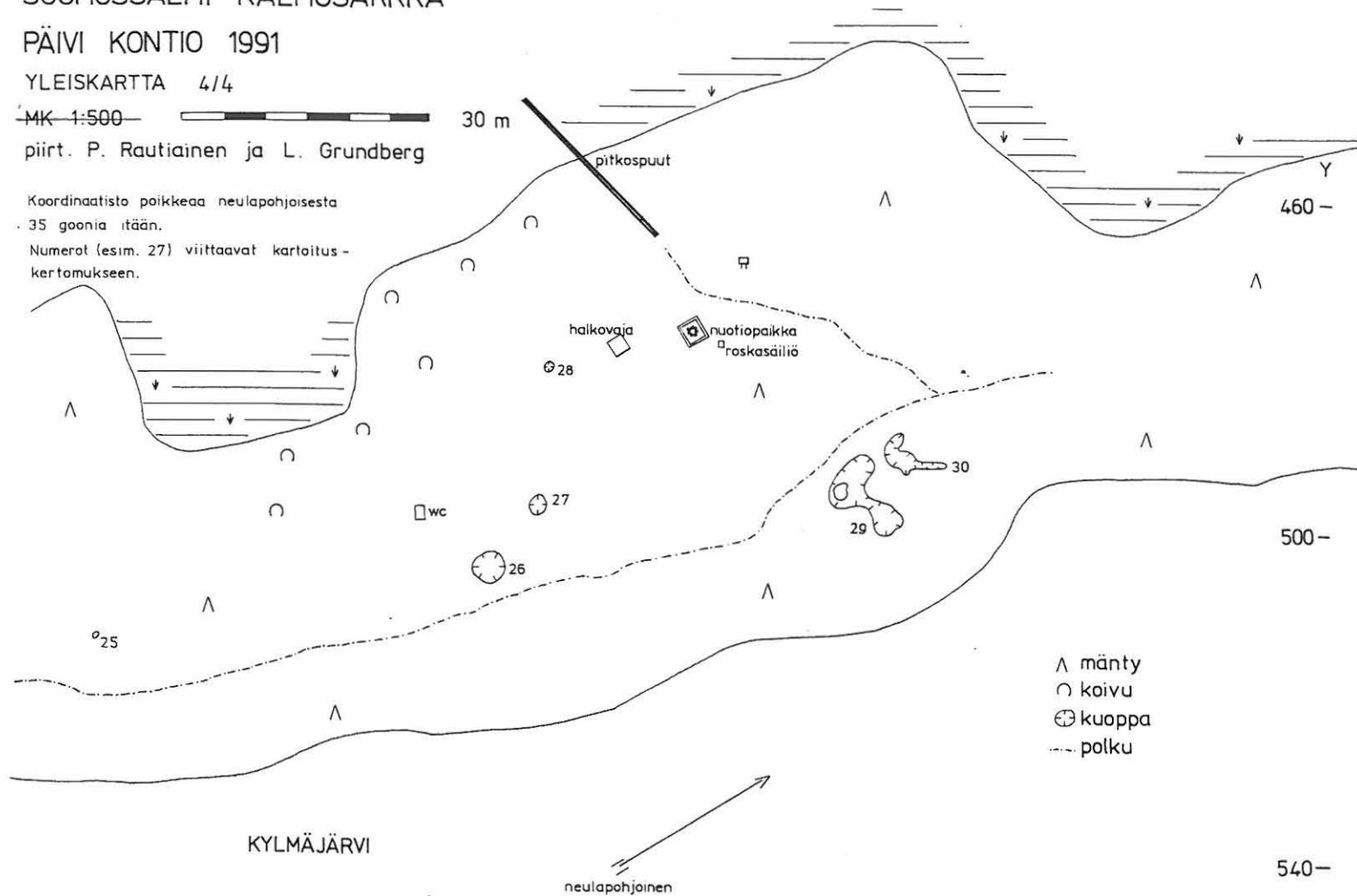

30 m

piirt. P. Rautiainen ja L. Grundberg

Koordinaatisto poikkeaa neulapohjoisesta
35 goonia itään.

Numerot (esim. 27) viittaavat kartoitus-
kertomukseen.

- △ mänty
- kaivu
- ⊕ kuoppa
- - - polku

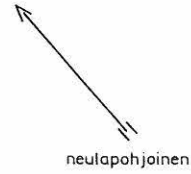
SUOMUSSALMI KALMOSÄRKKÄ

PÄIVI KONTIO 1991

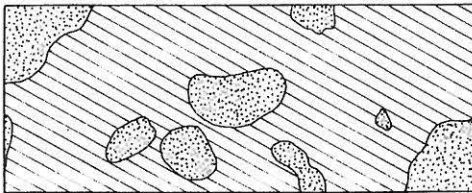
TASOKARTAT OPASTETAULUA VARTEN
KAIVETUSTA KUOPASTA

MK 1:10 50 cm

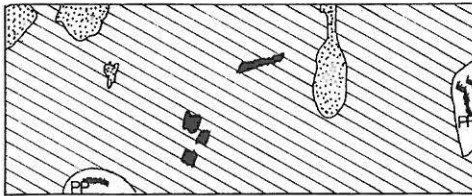
piirt. P. Rautiainen

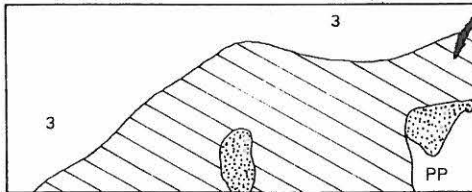
TASO 6 = 30 cm

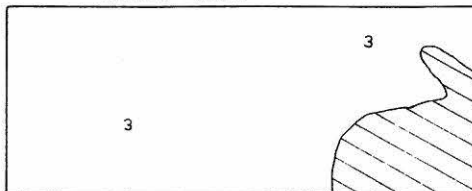
TASO 8 = 40 cm

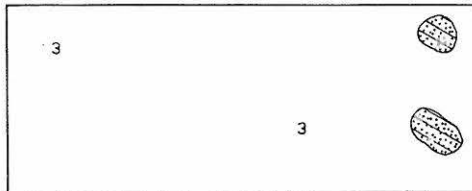
TASO 10 = 50 cm

TASO 12 = 60 cm

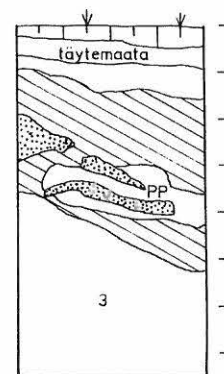

TASO 14 = 70 cm

- turve
- huuhtoutunut maa
- vaalea likamaa
- likamaa
- likamaa, jossa nokea
- nokimaa
- punainen palanut maa
- pohjamaa
- hiiltä

poikkileikkauskartta kaak-
koisseinämästä

KARTAT

			sivu
Peruskarttaote	1 : 20 000	A4	4
Yleiskartta 1/4, x = 1050-1180/ y = 500-530	1 : 500	A3	12
Yleiskartta 2/4, x = 1180-1360/ y = 500-530	1 : 500	A3	13
Yleiskartta 3/4, x = 1360-1530/ y = 450-530	1 : 500	A3	14
Yleiskartta 4/4, x = 1530-1700/ y = 440-530	1 : 500	A3	15
Tasokartat ja poikki- leikkauspiirros opaste- taulua varten kaivetusta kuopasta	1 : 10	A3	16